

ZÁMECKÉ KNIHOVNY HRABAT WALLISŮ Z KARIGHMAINU

Petr Mašek

Chateau Libraries of Counts Wallis of Karighmain

Abstract: The originally Irish family of Counts Wallis acquired two chateaux in Moravia, Moravské Budějovice and Budiškovice, where libraries have been preserved. The smaller library from Moravské Budějovice (3,000 volumes) comprises fiction, history, and the later part of the collection from the 19th century also includes works on natural sciences, in particular ornithology. The Budiškovice library (15,000 volumes) has preserved traces of the collections of Counts Brühl, Counts of Bünau, Thurn-Valsassina-Como-Vercelli and many others. The most interesting in terms of content is the book collection of Count Joseph Wallis (1767–1818), the president of the Austrian Court Chamber, infamous for being responsible for the collapse of state finances in 1811. The Budiškovice library proves that the count carefully studied the financial topic; one can find there a large number of books on banking, the introduction of paper money, usury, trade etc. The second area of the count's interest was fruit growing. The library thus contains many pomological publications.

Keywords: chateau libraries – Moravské Budějovice – Budiškovice – Counts Wallis – state finances – pomology

Wallisové¹ jsou stará irská katolická šlechtická rodina, která z náboženských důvodů pod tlakem anglických protestantů byla nucena vystěhovat se na kontinent. Původně užívali jména baron „Walsh of Karighmain“. Olivier (1600–1667) byl v roce 1651 povýšen do stavu svobodných pánů s českým inkolátem a získal statek Velichov u Karlových Varů. Jeho synové Georg Ernst (1637–1689) a Franz Ernst (+ 1702) rozdělili rod do dvou linií.

Starší linie pokračovala Georgem Olivierem (1676/1673–1744), který úspěšně bojoval v Itálii, později sloužil jako velící generál v Srbsku a nedaleko Bělehradu utrpěl porážku od Turků. V roce 1706 byl povýšen do hraběcího stavu a v roce 1720 získal severočeské Kolečovice, které byly sídlem starší linie až do konce druhé světové války. Na tomto zámku vznikla knihovna, jejíž část se dochovala dodnes.²

Mladší linii rodu založil zmíněný Franz Ernst (+ 1702), jehož syn Franz Wenzel (1696–1774) získal v roce 1736 Moravské Budějovice, v roce 1760 Budiškovice a v roce 1724 byl povýšen do říšského hraběcího stavu. Bojoval v tureckých i pruských válkách a měl čtyři syny, z nichž dva založili dvě větve této linie; mladší žila mimo české země a po meči vymřela počátkem 20. století.

Statky zdědila starší větev, kterou založil Franz Ernst (1729–1784) s manželkou Marií Maxmiliánou hraběnkou ze Schaffgotsche (1741–1814). Jeho synem byl Josef

(1767–1818), politik a od roku 1808 nejvyšší purkrabí Království českého, který měl za manželku Marii Luisu hraběnkou z Waldstein-Wartenbergu (1768–1826). Hrabě Josef získal v mládí výtečné vzdělání, jeho učitelem byl August Zippe³ a stýkal se s domácími učiteli a literáty.⁴ Ve funkci prezidenta rakouské dvorské komory byl nucen vyhlásit bankrot státních financí. Hrabě Josef byl také podporovatelem snah české aristokracie, která zakládala Národní muzeum, a profesionálně se zabýval ovocnářstvím.

Jeho starší syn Maxmilián (1789–1864) s manželkou Marií hraběnkou Hoyos-Sprinzenstein (1800–1882) převzal rodové statky, získal další a všechny zdědil jeho starší syn Josef (1822–1883), který zemřel bezdětný. Po něm následoval jeho bratr Maxmilián (1833–1882) s manželkou Annou hraběnkou Hompesch-Bollheim (1839–1899), a dále jeho dva synové, Ernst (1861–1897) a Josef (1863–1928), který byl posledním z této linie po meči. Proto adoptoval před smrtí svou neteř, dceru své sestry Marie (1869–1936), provdané za Rudolfa starohraběte Salm-Reifferscheidta, Annu Salm-Reifferscheidt-Wallis (1901–1975), provdanou za hraběte Guida ze Schaffgotsche (1894–1958), která do konce druhé světové války vlastnila zámky Moravské Budějovice a Budiškovice. Na obou těchto zámcích se dochovaly knihovny. Obě knihovny vyrůstaly ze stejného základu a byly shromažďovány stejnými příslušníky rodu hrabat Wallisů. Nejprve se seznámíme s menší z těchto knihoven.

¹ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Díl. II. Praha, Argo, 2010, s. 421, č. W 75. Genealogická data jsou převzata z této publikace, z různých ročníků a řad Gothajského almanachu a Almanachu českých šlechtických rodů.

² MAŠEK, Petr. Zámecká knihovna Kolečovice. *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 2, s. 128.

³ WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon der Kaiserthums Oesterreich*. Bd. 52, Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1885, s. 265.

⁴ LIFKA, Bohumír. Zámecké knihovny v Dačicích. In *Dačice, státní zámek, město a okolí*. Praha: Státní památková správa, 1960, s. 17–19.

Zámecká knihovna Moravské Budějovice

Zámek Moravské Budějovice zakoupil v roce 1736 Franz Wenzel hrabě Wallis (1696–1744).⁵ Snad již tehdy vznikl základ zdejší knihovny. Možná jeho synovi Franz Ernestovi (1729–1784) náleží podpis „*Ex lib. Franc. com. de Wallis*“ na předešlé díla J. H. S. Formeye: *Der heydnische Philosoph*, Frankfurt 1760. Stejně jako v knihovně z Budiškovice (srv. text níže) se zde setkáváme s černým razítkem „*MW*“, které patřilo jeho manželce Marii Maxmiliáně rozené hraběnce ze Schaffgotsche (1741–1814). Dr. Lifka přisuzoval toto razítko o generaci mladší Marii Luise rozené hraběnce Waldstein-Wartenberg (1768–1826),⁶ manželce Josefa hraběte Walise (1767–1818). Důkazem je ovšem například tímto razítkem opatřená kniha *Die Staatsverfassung von Toskana, unter der Regierung Peter Leopold des Zweiten*, vydaná v Praze roku 1791 s dedikací „*l'abbé Henri ... de Drossau á S. Exc. la Comtesse Douairiere de Wallis née Comtesse des Schafgotsch le 31 du May 1791*“.⁷ Tímto razítkem jsou označena hlavně díla 18. století, výjimečně ze 17. století, nebo počátku 19. století. Vedle německých a francouzských románů se v její sbírce velmi často setkáváme s německými básníky konce 18. století, např. s M. A. Thümmelem, J. P. Uzem nebo F. v. Hagedornem. Četná jsou též díla antická, dějiny Evropy, ale i Ameriky (A. Touron: *Histoire générale de l'Amérique*, Paris 1768–1770) a některé cestopisy. Hraběnka Marie Maxmiliána měla ve své knihovně také spisy filosofické, geografické, např. souborná vydání děl A. F. Büschinga, místy se objeví i díla z oboru matematiky (É. Bezout: *Cours de mathématiques...*, Paris 1770) a přírodních věd. Svůj zájem věnovala též divadlu; vlastnila např. knihu F. v. Brühla *Theatralische Belustigungen* (Dresden 1785–1790), díla G. E. Lessinga nebo divadelní časopisy, stejně jako četné další německé časopisy věnované literatuře.

Součástí její knihovny byl také fragment získaný z knihovny hraběte Heinricha von Büнау (1697–1762).⁸ V Moravských Budějovicích nalezneme jeho supralibros na díle *Histoire Ecclesiastique d'Allemagne...* (Brusselle, 1724).

Prokazatelně pak knihovnu obohatila manželka jejich vnuka Maxmiliána (1789–1864), který se v roce 1819 oženil s Marií hraběnkou Hoyos-Sprinzenstein (1800–1882), jejíž podpis nalezneme na francouzské knize o zbožnosti vydané roku 1760 ve Vídni.

Z knihovny jejího otce Johanna Ernesta (1779–1849) pochází dílo Ch. Smithové *Les Promenades Champetres Dialogue*, (Genève 1799) s heraldickým exlibris hrabat Hoyosů doplněný Leopoldovým řádem, což ukazuje právě na zmíněného hraběte Johanna Ernesta.⁹

Další knihy přinesla do Moravských Budějovic tato dáma z dědictví po své matce Marii Terezii hraběnce ze Schlabrendorfu (1781–1862) a ta je získala po své matce Marii Terezii (1749–1830) rozené hraběnce z Nimptsche. Tyto knihy pocházejí vesměs z druhé poloviny 18. století a vedle náboženské literatury a několika románů mezi nimi najdeme též kuchařské knihy, jako např.: J. Ch. Foerster: *Braunschweigisches Kochbuch...* (Braunschweig, 1789) a dal-

Razítko „*MW*“ Marie Maxmiliány hraběny z Wallisu (1741–1814)

Neobjasněné razítko „*A*“

ší knihy určené pro hospodyně: Johanna C. Morgenstern-Schulze: *Unterricht für ein junges Frauenzimmer; das Küche und Haltung selbst besorgen will...* (Danzig, 1786).

Manželka Maxmiliánova stejnojmenného syna Anna hraběnka Hompesch-Bollheim (1839–1899) se podepsala na některých anglických románech z lipské Tauchnitzovy edice a do Moravských Budějovic přinesla také některé knihy z rodové knihovny Hompeschů v Jaroslavicích, o čemž svědčí razítko „*Graefl. v. Hompesch'sche Bibliothek Joslowitz*“.

⁵ Hradý, *zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a Slezsku, Jižní Morava*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981, s. 162.

⁶ LIFKA, Bohumír. Zámecké knihovny v Dačicích, cit. d., s. 18.

⁷ Tato kniha je v zámecké knihovně Budiškovice.

⁸ Této knihovně bude větší pozornost věnována ve stati o budišovické zámecké knihovně.

⁹ Exlibris bylo jistě vytvořeno před rokem 1836, kdy byl Johann Ernest vyznamenán Řádem Zlatého rouna.

Z rakouského zámku Niederleis přivezli Wallisové do Moravských Budějovic několik románů, na nichž je jejich původ z tohoto zámku zapsán.

Nejnovější část moravskobudějovické knihovny pochází od její dcery Marie (1869–1936), provdané za Rudolfa starohraběte ze Salm-Reifferscheidtu (1866–1919). S jeho podpisem se setkáme na několika dílech severských autorů B. Bjoernstjerna a H. Ibsena a na divadelní hře jeho strýce knížete Hugo Karla Salma *Das mährische Trauerspiel in 5 Handlungen*, vydané ve Vídni roku 1869, samozřejmě s jeho osobní dedikací. Starohrabě Rudolf shromáždil též níže popsaná díla cestopisná. S podpisem jeho manželky Marie se setkáváme také na několika románech ze Skandinávie.

Její dcera Anna (1901–1975) užívala exlibris s vyobrazením budiškovického zámku s aliančním erbem Schaffgotschů a Salmů pod knížecí korunou s textem „EX LIBRIS COMITISSA DE SCHAFFGOTSCH SEMPER UBER ANNA“ datované rokem 1928. V moravskobudějovické knihovně nalezneme toto exlibris např. na několika pohádkových knížkách.

Z cizích knihoven se v této sbírce objevil amsterdamský tisk z počátku 18. století s heraldickým exlibris původně veronského rodu svobodných pánů z Guarientu a Rāalu, kteří odešli v 15. století do Tyrolska a Dolních Rakouska¹⁰. Exlibris nese iniciály konkrétního, ale vzhledem k absenci genealogie prozatím neidentifikovaného příslušníka rodu – „O. I. n. D. De Guarient“ a je signováno „B. Kenckel fec. V.“ Jde o Benjamina Kenckela, který počátkem 18. století působil ve Frankfurtu nad Mohanem.¹¹ Zkratka „V“ ovšem naznačuje, že působil i jinde, pravděpodobně ve Vídni.

Knihovna v Moravských Budějovicích byla zjevně vedlejší knihovnou rodu Wallisů, do které se z různých důvodů dostaly knihy z Budiškovice. Svědčí o tom prakticky totožné provenienční znaky nacházející se v obou knihovnách i jejich totožné vazby.

Po druhé světové válce byl zámek s knihovnou konfiskován a v roce 1949 byla knihovna odvezena na zámek Jaroměřice nad Rokytnou¹² a knihovna obsahovala údajně 3358 svazků. V roce 1955 navrhoval dr. Lifka její převoz do Dačic a její připojení k druhé wallisovské knihovně z Budiškovice. Zaznamenal také výskyt zajímavých periodik konce 18. století (jde o zmíněná periodika ze sbírky hr. Marie Schaffgotsch). Po vyřízení do distribučního střediska obsahovala knihovna necelých 3.000 svazků. V roce 1966¹³ byla knihovna odvezena na zámek do Mikulova, v roce 1976 byl vyhotoven její lokální katalog a v letech 2007–2012 proběhlo její zpracování do souborného katalogu zámeckých knihoven. V současné době obsahuje knihovna 2583 svazků, z toho 5 rukopisů a 1420 starých tisků do roku 1800.

Vpisek Zikmunda Gustava Hrzána z Kapliře († 1768)

Skromný fond pěti rukopisů obsahuje právnická díla konce 18. století.¹⁴ Mezi starými tisky nalezneme často již zmíněné sbírky básnických děl, velmi četná jsou díla A. Poppeho v německých překladech a též řada děl prozaických autorů jako např. Ch. M. Wieland, F. G. Klopstock, Ch. F. Gellert a další. Druhou rozsáhlou skupinou tvoří spisy historické věnované dějinám evropských zemí, především Itálie, Francie a Německa, a též knihy z církevních dějin. Početně silně jsou zastoupena také díla antických autorů (Cicero, Sallustius, Ovidius aj.). Část starých tisků je věnována náboženským otázkám (katechismy, sbírky kázání, úvahy o zbožnosti apod.) a skromnější je skupina děl filozofických, např. C. Sagner: *Institutiones philosophicae* (Pragae 1772–1773). Další obory, jako jsou přírodní vědy nebo cestopisy, se mezi starými tisky nacházejí jen sporadicky. Rozsáhlý je již zmíněný soubor periodik konce 18. století. Z bohemikální literatury lze upozornit na několik děl tištěných v Praze (viz výše zmíněná kniha). Knihopisem evidované je slovacikum *Novum sidus Hungariae, sive Sanctissima Dei, et Dolorum Mater Maria...* Gerarda Jankoviche vydané v Trnavě roku 1746.¹⁵

Ve fondu tisků 19. a 20. století se vedle beletrie výrazněji profiluje skupina přírodovědecké literatury: J. Krist: *Anfangsgründe der Naturlehre* (Wien 1877) a především ornitologické: J. Bourassé: *Histoire naturelle des oiseaux* (Tours 1844) nebo J. Hoffmann: *Taschenbuch für Vogel-freunde* (Stuttgart, 1900). Již zmíněný starohrabě Rudolf Salm četl rád cestopisy, zejména pak z oblasti Afriky. Mezi nimi byla tato díla: A. Berger: *In Afrikas Wildkammern...* (Berlin, 1910), O. Artbauer: *Afrikanische Stunden* (Wien, 1911) nebo R. Buchta: *Der Sudan unter ägyptischer Herrschaft* (Leipzig, 1888). Až po smrti Rudolfa Salma se do knihovny dostalo dílo Eduarda hraběte Wickenburga:

¹⁰ KNESCHKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon*. Bd. IV. Leipzig: Friedrich Voigt, 1863, s. 85.

¹¹ MÜLLER, Hermann Alexander – SINGER, Hans Wolfgang. *Allgemeines Künstler-Lexikon*. Bd. II. Frankfurt am Main: Literarische Anstalt Rütten & Loening, 1921, s. 324.

¹² Svoz uskutečnil 15. 7. 1949 mjr. Chaloupka stěhovací firmou Staněk. Agenda Národní kulturní komise a Státní památkové péče, uloženo v oddělení zámeckých knihoven Národního muzea.

¹³ Agenda oddělení zámeckých knihoven Národního muzea.

¹⁴ TOŠNEROVÁ, Marie – PETR, Stanislav. *Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven*. Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 1995, s. 98, č. 129.

¹⁵ Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století. Praha 1939–1965, č. 3502.

Wanderungen in Ost-Afrika (Wien, 1899) s dedikací autora. Hrabě E. Wickenburg (1866–1936) se v roce 1919 oženil s Mariannou baronkou Wraždovou z Kunwaldu (1887–1978) a žil v moravské Jemnici, nedaleko Moravských Budějovic i Budiškovíc. Zemřel na horské cestě v rakouském pohorí Höllengebirge.¹⁶

Fond obsahuje také běžné jazykové učebnice, včetně češtiny a též norštiny, která souvisí se zájmem starohraběte Rudolfa a jeho manželky o skandinávskou literaturu.

Zámecká knihovna Budiškovice

Zámek v Budiškovících koupil v roce 1760 Franz Wenzel hrabě Wallis (1696–1774), který měl údajně obohatit knihovnu svými militariemi.¹⁷ Toto tvrzení nelze však bohužel dokázat existujícími provenienčními stopami, ani výraznějším množstvím knih této tematiky. Několik proveniencí máme po jeho manželce Rose Regině z Thürnheimu (1705–1777), která na knížce *Hoch-Adeliche und Gottselige Versammlung von Stern-Creuz* zanechala svůj podpis datovaný 14. září 1758. S jejím jménem jsou spojeny též dva rukopisy (viz níže). Ojedinele se setkáme s podpisem jejich dcery Charloty (nar. ca 1750) na francouzském tisku *Instruction d'un oere a sa fille, tirée de l'écriture Sainte...* z roku 1722.

Její bratr Franz Ernst (1729–1784) doplnil dle dr. Lifyky do knihovny „juridika a správo vědu“. S podpisem „*Franz Wallis*“ se v knihovně již setkáváme, i když se může jednat též o podpisy jeho mladšího syna Franze (1769–1794).

Velkým přínosem pro knihovnu byla však nepochybně sbírka knih manželky Franze Ernsta Marie Maxmiliány hraběnky ze Schaffgotsche (1741–1814). Ta užívala, pro označení svých knih razítka s iniciálami „*M W*“.¹⁸ Všechny tyto knihy, stejně jako i řada dalších, jsou vevázány do polokožených vazeb z přelomu 18. a 19. století. Součástí knihovny Marie Maxmiliány byla též sbírka označená razítkem písmeny „*M A*“ (nebo „*A A*“ ?) s heraldickou korunkou; někdy je toto razítko přeškrtnuté. Tento starší majitel (nebo majitelka?) zůstává prozatím neidentifikován. V jednom případě byl původním majitelem knihy dle vpisku jinak neznámý „*D. Schlegel 1721*“. Po obsahové stránce tvoří knihovnu Marie Maxmiliány hraběnky Wallisové jednak francouzská a německá beletrie a jednak některá encyklopedická díla a katalogy různých knihoven.

Několik francouzských knížek se svým podpisem zanechala v Budiškovících dcera Franze Ernesta Tereza (1765–1835), první asistentka Ústavu šlechtičen na Pražském hradě.

Po jejím mladším bratru Franzovi (1769–1794) zůstal jen ojedinelý podpis, ale starší bratr Josef (1768–1826)

často vpisoval do knih poznámky o tom, kdy je četl, místy i se zkráceným obsahem. Také se snažil, zřejmě dle dobových příruček, doplňovat autory anonymních knih. Dá se říci, že ve srovnání s modernějšími příručkami celkem úspěšně¹⁹. S jeho podpisem se již v knihovně setkáváme čteněji. Místy vpisoval do knih též latinské texty, např. „*Mores, ingenium, musas, sophiamque, Vis, vno dicam nomine? Wallisius*“ nebo heslo britského politologa Algernona Sidneye (1622–1683) „*Sanctus amor patriae dat animum*“.²⁰ Místy najdeme v knihách dokonce rukopisnou dedikaci připisanou Josefovi. Lze předpokládat, že to byl právě hrabě Josef, kdo shromáždil největší množství knih vydávaných až do počátku 19. století. Knihy nechával vázat do jednotných vazeb, a to bohužel i v případě starších tisků 16. a 17. století.

Jeho syn Maxmilián (1789–1864) žádné provenienční označení neužíval, ale několik provenienčních stop nalezneme po jeho manželce Marii Hoyos–Sprinzenstein (1800–1882), která se podepsala v několika francouzských a anglických románech.

Stejně jako v Moravských Budějovicích se i v tomto knižním souboru objevují díky Marii knihy s razítkem z jejího rodového zámku v Jaroslavicích. Ojedinele nalezneme podpis jejího druhorozeného syna Ernsta (1831–1849), který byl poručíkem kyrysnického pluku a zemřel jako mladík. Vpisky bývají doplněny jeho vojenskou hodností „*Lieut.*“. Jeho mladší bratr Maxmilián Heinrich (1833–1882) Budiškovice sice nevlastnil, přesto zanechal ve fondu knihovny několik svých podpisů a hlavně knihy, které tam přišly později z jeho rakouského zámku Niederleis.

Jeho manželka Anna hraběnka Hompesch-Bollheim (1839–1899) doplnila knihovnu francouzskými a zejména anglickými romány z lipského Tauchnitzova nakladatelství. Podobnými tituly přispěl i její starší syn Ernst (1861–1897). Po mladším Josefovi se zachovala kniha Arvida Kellgrena: *Zur Technik der Schwedischen manuellen Behandlung* (Berlin, 1895) s autorovou osobní dedikací: „*To Count Joseph Wallis with Dr. Arvid Kellgren kind regards London 1895*“. Josef byl posledním mužským majitelem Budiškovíc z rodu Wallisů, po něm následovala jeho sestra Marie (1869–1936) s manželem Rudolfem starohrabětem Salmem-Reifferscheidtem (1866–1919), jejichž knihy se výrazněji nacházejí v Moravských Budějovicích (viz výše).

Dcera Marie a Rudolfa Anna (1901–1975), poslední majitelka knihovny, užívala exlibris s vyobrazením budiškovického zámku s aliančním erbem Schaffgotschů a Salmů pod knížecí korunou s textem „*EX LIBRIS COMITISSA DE SCHAFFGOTSCH SEMPER UBER ANNA*“ datované 1928. Toto exlibris nacházíme na novějších, vesměs

¹⁶ *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch, Gräfliche Häuser*. Gotha: Justus Perthes, 1941, s. 551.

¹⁷ O budiškovické knihovně se zmiňují: LIFKA, Bohumír. Zámecké a palácové knihovny v Čechách. Přehled historicko-topografický. *Český bibliofil* 6, 1934, s. 47. STRÁNSKÝ, Vilém. Neznámé knihovny na moravských zámcích. *Marginálie*, roč. XVI, č. 1, 1942, s. 4. Stránský píše, že knihovna je „uložena ve vzácném slohovém prostředí úpravného barokního sídla“. LIFKA, Bohumír. *Knihovny stámích hradů a zámků*. Praha: Státní památková správa, 1954, s. 12. KNEIDL, Pravoslav. Zámecké knihovny. In *Knihovna Národního musea v Praze*. Praha: Národní museum, 1959, s. 147. Podrobnější rozbor podal LIFKA, Bohumír. Zámecké knihovny v Dačicích, cit. d., s. 17–19 a TURKOVÁ, Helga. Budiškovice. In MAŠEK, Petr. *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Band II. Tschechische Republik. Schloßbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag. Hildesheim, Zürich, New York: Olms-Weidmann 1997, s. 49–51.

¹⁸ O identifikaci razítka v části o Moravských Budějovicích, srv. text u pozn. 7.

¹⁹ HOLZMANN, Michael – BOHATTA, Hanns. *Deutsches Anonymen-Lexikon 1501–1850*. Hildesheim: Georg Olms Verlagsbuchhandlung, 1961, 4 sv.

²⁰ Překvapivě v Budiškovících ani v Moravských Budějovicích jeho knihy nejsou.

německých románech 20. století, podobně jako podpisy jejího manžela, který své knihy označoval také razítkem s textem „Guido Graf Schaffgotsch Schloss Budischkowitz Post Budeč bei Mähr. Budwitz“.

Po druhé světové válce roku 1945 byl budíšovický zámek konfiskován a v roce 1949 byla knižní sbírka převezena na zámek v Dačicích včetně původních knihovních skříní²¹. V letech 1975–1976 byl vyhotoven lokální katalog této knihovny, o rok později byla zahájena podrobná katalogizace fondu dokončená v roce 1980.

Do knihovny se v minulosti dostaly stopy po jiných, starších knižních celcích, domácích i zahraničních. Francouzská edice dopisů kardinála d'Ossat vydaná v Amsterdamu v roce 1732 je ozdobena zlaceným heraldickým supralibros hrabat Thurnů, respektive linie Thurn-Valsassina-Como-Vercelli, jejíž příslušníci žili v českých zemích na přelomu 16. a 17. století.²² Kterému příslušníkovi rodu toto supralibros náleží, nebylo zatím zjištěno.

Ze známé knihovny Heinricha hraběte Brühla (1700–1763)²³ pocházejí tři svazky ze 17. a 18. století se zlacenými heraldickými supralibros. Hrabě Heinrich byl původem z duryňské rodiny povýšené v roce 1737 do hraběcího stavu (český inkolát získal rod roku 1745)²⁴. Jeho rozsáhlou knihovnu (62 000 svazků) zakoupila v roce 1768 Saská zemská a státní (tehdy Královská) knihovna v Drážďanech. Některé svazky si však, jak je vidno, našly svou vlastní cestu. V Budíšovcích se dochoval tištěný katalog této knihovny: *Catalogus bibliothecae Bruhlianae* (Dresdae, 1750–1756). Budíšovické knihy v tomto katalogu podchyceny však nejsou. O něco menší knihovnu Heinricha hraběte z Bünau²⁵ čítající 42 000 svazků získala tatáž drážďanská knihovna v roce 1764. V Budíšovcích je k dispozici její tištěný katalog *Catalogi bibliothecae Bunavianae* (Lipsiae, 1751–1756).

Hrabata z Bünau jsou vojtslandským rodem známým již v polovině 12. století. Rozdělili se na dvě základní linie, které se dále komplikovaně větvily, a řada příslušníků rodu žila v Čechách.²⁶ Na předních deskách vazeb řady knih se skví zlacené heraldické supralibros hrabat z Bünau, na zadních deskách zlacené heraldické supralibros s textem “EX BIBLIOTHECA BÜNAVIANA”. V budíšovické knihovně máme dochováno celkem 6 titulů z této knihovny; jedna kniha se nachází v Moravských Budějovicích, viz výše); nezdá se však, že by šlo o cílený výběr děl. Jedna kniha je dokonce bohemikální: A. F. Glafey: *Pragmatische Geschichte der Cron Boehmen* (Leipzig, 1729), další přírodovědná: J. Swammerdamm: *Biblia naturae sive historia insectorum...* (Leydae, 1737), jiné jsou věnovány dějinám literatury či

Supralibros Heinricha hraběte Brühla (1700–1763)

právu.²⁷ Výjimku tvoří dílo Petra Lambecia *Prodromus historiae literariae* (Lipsiae, 1710).²⁸ V tištěném katalogu (stejně jako v případě brühlovské knihovny) nejsou budíšovické knihy uvedeny. Opustily tedy své původní sbírky zjevně ještě před vytvořením citovaných katalogů.

Jeden knižní exemplář z počátku 18. století je opatřen heraldickým supralibros rodu Schmidlin, který pochází ze Slezského Svidnícka. Tento rod byl v roce 1704 povýšen do českého rytířského stavu, v roce 1720 do stavu svobodných pánů. Svobodný pán Karel Reichard v roce 1720 koupil statek Bystřice nad Úhlavou, k němuž připojil později Bezděkov, Klenovou, Běhařov, Miletice a Opálku u Klatov. Vlastnil rovněž Kraslice a Žleby, v letech 1725–1726 pak Kácov u Zruče nad Sázavou. V roce 1730 byly jeho statky pro dluhy rozprodány. Roku 1737 byl královským tribunálem v Brně zbaven šlechtictví, rytířského stavu a českého inkolátu. Je pravděpodobné, že zmíněné supralibros patřilo právě tomuto šlechtici.²⁹ Velká část schmidlinovské knihovny se dostala do zámku Letovice v majetku hrabat Kálnoky de Köröspatak.³⁰

²¹ Agenda Národní kulturní komise a Státní památkové péče, a agenda oddělení zámeckých knihoven Národního muzea (tam i uloženo).

²² MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Díl. II.. Praha: Argo, 2010, s. 363–364, č. T 123.

²³ BOGENG, Gustav A. E. *Die grossen Bibliophilen. Geschichte der Büchersammler und ihrer Sammlungen*. Leipzig: E. A. Seemann, 1922, s. 261–262.

²⁴ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody*, díl I., cit. d., s. 115, č. B 710.

²⁵ BOGENG, Gustav A. E., cit. d., s. 259–261.

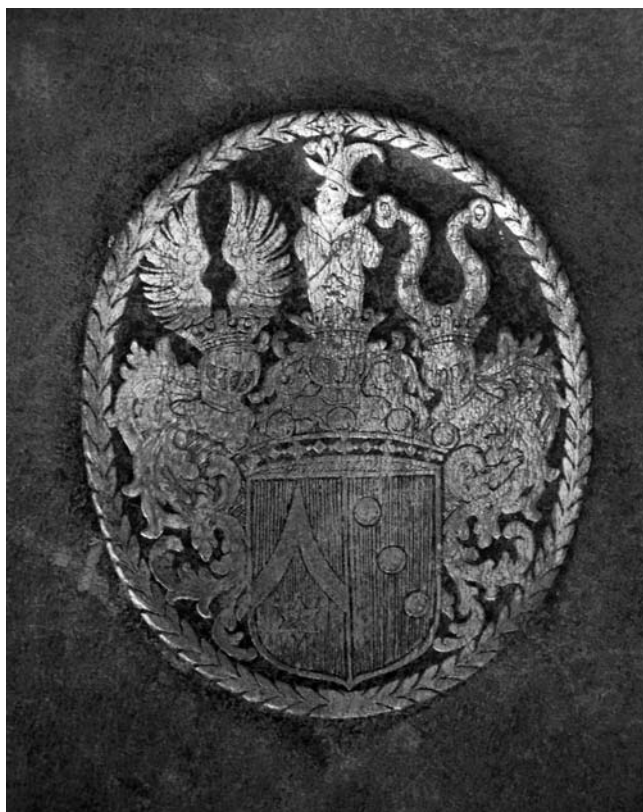
²⁶ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody*, díl I., cit. d., s. 120–121, č. B 762.

²⁷ Knihy z knihovny hraběte Heinricha z Bünau se nacházejí též ve fondu Knihovny Národního muzea (sign. (64 A 16) i v Národní knihovně – srv. HEJNOVÁ, Miroslava. Několik poznámek k problematice struktury a obsahu Fischerova katalogu anglických tisků. *Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků*, 1987, č. 4, s. 387.

²⁸ *Catalogi bibliothecae Bunavianae*. Lipsiae 1751–1756, Tom I., vol. I., s. 457.

²⁹ MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody*, díl I., c.d., s. 242, č. S 418.

³⁰ ANTONÍN, Luboš. Letovice. In Mašek, P. *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa...*, cit. d., s. 123–124.

Supralibros rodu Schmidlin

Pražský jezuitský tisk V. Červenky *Notitia colegij convictorum Soc. Jesu* vydaný v roce 1674 je opatřen na titulním listu vpiskem „*Ex Libris Czechorodians*“. Jedná se o Tomáše Jana Pešinu (1629-1680),³¹ litoměřického, později vyšehradského kanovníka a kanovníka metropolitní kapituly. Díky vlivu Bohuslava Balbína se Pešina věnoval české a moravské historii, publikoval několik historických děl. Patřil mezi vlastenecky orientované kněze a u kněží vyžadoval znalost češtiny. V roce byl 1670 povýšen do šlechtického stavu s predikátem „z Čechorodu“, který symbolizoval jeho vlastenectví. Část jeho knihovny se dostala do waldsteinské knihovny Duchcov, odtud pak do Mnichova Hradiště,³² ale další knihy se nacházejí rozptýleny na různých místech.³³

Dílo českého právníka druhé poloviny 17. století J. J. von Weingartena *Manuale et respective favus mellis...* vydané roku 1694 v Norimberku je na titulním listu opatřeno podpisem „*M. Sig. Gust. Comte Hrzan de Harras et*

Caplirz“. Jde o příslušníka starého českého rodu Hrzánů z Harasova, který zdědil majetek vymírajících Kaplířů ze Sulevic spolu se spojením jména na „*Hrzán z Kaplíře*“. Zikmund Gustav (zemř. 1768), litoměřický krajský hejtmán a apelační rada, zdědil zámek Milešov, kde pořádal hudební slavnosti, zřídil galerii a který vůbec celkově zkrátil.³⁴ Také jeho knihy se nacházejí rozptýleny v různých českých sbírkách³⁵.

Z dalších proveniencí lze ještě zmínit např. exlibris³⁶ Friedricha Karla von Mosera (1723–1798), právníka a dvorního radu v Ludwigsburgu³⁷. Z církevních sbírek pak můžeme upozornit na razítko „*Antonius Mertha Pfarrer in der Stadt Mährisch Budwitz*“, vpisek z kláštera Rajhrad nebo vpisek Johanna Baptisty svobodného pána Buola (1756–1825), kanovníka olomoucké kapituly, poslance moravského sněmu a archiváře a knihovníka olomouckého arcibiskupství.³⁸ Z klášterní knihovny benediktinského kláštera v bavorském Ettalu, v roce 1803 sekularizovaného³⁹, pochází kniha H. Turselinus *Epitome historiarum, Ab orbe condito usque annum 1595* (Coloniae, 1725) se supralibros opatřeným textem „*BENEDICTUS ABBAS ETTALENSIS 1739*“. Supralibros nechal vyrobit opat Benedikt Pacher (1739–1759)⁴⁰ v roce svého nástupu do úřadu.

Knihovna měla jistě vypracovaný katalog, ale ten se bohužel nezachoval. O jeho existenci svědčí rukopisný návod „*Zum nähern Verständniss der Bücherkataloge in der Budischkowitzer Bibliothek*“, tj. instrukce k bližšímu porozumění katalogů knih z počátku 19. století, dochovaný v budíšovické knihovně. Obsahuje rozpis rozčlenění knihovny a charakteristiky 14 hlavních obsahových skupin, které jsou dále rozčleněny na podskupiny (Jazykověda, Dějiny, Filosofie, Poesie, Teologie, Právo a politika, Zahrady a dřevo, Přírodní vědy a lékařství, Militaria, Klasická literatura, Encyklopedie a polyhistorie, Matematika, Znalost světa a geografie, Varia). Pravděpodobně dle této instrukce usuzoval dr. B. Lifka,⁴¹ že knihovna byla utříděna dle N. H. Gundlingovy *Vollstaendige Historie der Gelehrtheit* (Frankfurt, 1734–1736).⁴²

V současné knihovně máme k dispozici pouze drobný katalog „*Verzeichnis meiner Bücher*“, z počátku 19. století, který obsahuje asi 170 stručných záznamů, bez vrocení a míst tisku. Autor, neznámý příslušník rodu Wallisů, knihy rozdělil do oddílů filozofie (44 knih, v tom několik děl I. Kanta) s připojeným oddílem vzdělání, dále historie (18 titulů), fyzika (6 děl), juridika, včetně sbírek zákonů (ca 60 titulů), medicína (5 titulů), politika (25 titulů) a řeči

³¹ MAŠEK, Petr. Šlechtické rody, díl I., cit. d., s. 73, č. P 208.

³² ANTONÍN, Luboš. Mnichovo Hradiště. In Mašek, P. Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa, cit. d., s. 143.

³³ Např. v Knihovně Národního muzea, srv. BARTOŠ, František Michálek. *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze*. Sv. I. V Praze: Melantrich, 1926, s. 115, č. 564.

³⁴ MAŠEK, Petr. Šlechtické rody, díl I., cit. d., s. 393, č. H 721 I. Sbírká hr. Dobrzenského v Národním archivu (zpsnění data úmrtí).

³⁵ MAŠEK, Petr. Zámecké knihovny Nové Zámky. In *Libri magistri muti sunt*. Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 2013, s. 215–232. V Knihovně NM pak sign. 2 B 16.

³⁶ WARNECKE, Friedrich, Die deutschen Bücherzeichen (Ex-Libris). Berlin, J. A. Stargardt, 1890, s. 134.

³⁷ *Allgemeine deutsche Biographie*. Bd. XXII. Leipzig: Duncker & Humblot, 1885, s. 764–783.

³⁸ MAŠEK, Petr. Šlechtické rody, díl I., cit. d., s. 124, B 797.

³⁹ HERGENROTHER, Josef – KAULEN, Franz. *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*. Bd. IV. Freiburg im Breisgau: Herder'sche Verlagshandlung, 1886, sl. 943–945.

⁴⁰ ZIMMERMANN, Eduard. *Bayrische Kloster-Heraldik*. München: Selbstverlag, 1930, s. 72.

⁴¹ LIFKA, Bohumír. Zámecké knihovny v Dačicích..., cit. d., s. 18.

⁴² Tento titul, stejně jako řada dalších děl tohoto autora, se v budíšovické knihovně nachází.

(5 titulů, z toho dvě učebnice češtiny – K. Z. Wusin a F. J. Tomsa). Zdá se, že většina uvedených titulů se v knihovně dochovala dodnes.

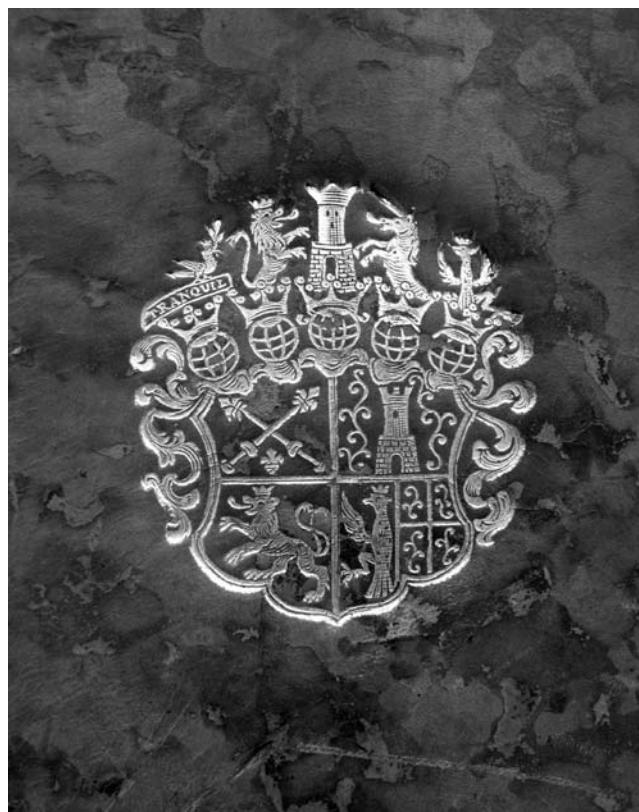
V současnosti knihovna obsahuje přes 15 000 svazků,⁴³ z toho je více než 70 rukopisů, více než 30 tisků 16. století (včetně přívazků) a přes 10 000 starých tisků do roku 1800. Do většiny knih jsou vsunuty jednotně vystřížené papírové záložky.

Mezi rukopisy⁴⁴ převládají opisy právnických knih, předpisů, instrukcí a zákonů, např. K. J. Kitlitz: *Codex Ferdinando-Leopoldino-Josephino-Carolinum* z 18. století a další díla tohoto autora nebo opis německého překladu Koldínových *Práv městských* z počátku 18. století. Dále se setkáme se soupisy statků, seznamy důstojníků a militariemi. Knihovna obsahuje opis *Apologie* Jiřího Popela z Lobkovic, kterou sepsala jeho dcera Eva. Zajímavá jsou díla opsaná hraběnkou Rosou Reginou Wallisovou (1705–1777) *Petite abregée der cercles qui composent la sphere* (1756) a *Abregée de la Grammaire françoise dictée par Monsieur Jannier* z téhož roku. Její syn hrabě Josef (1747–1793) sepsal kolem roku 1772 *Dissertatio philosophica* a v letech 1777–1778 *Abhandlung von dem Nutzen der Psychologie*. Součástí rukopisné sbírky byl také německý překlad popisu obrany Prahy před Švédy roku 1648 J. N. Zatočila z Löwenburgu *Wahrhaftige Beschreibung der k. Alten und Neuen Stadt Prag*, později opakovaně vydaný tiskem v češtině. Tento rukopis byl v roce 1948 (nebo koncem 1947) z knihovny vyňat a předán Archivu hlavního města Prahy.⁴⁵

Mezi tisky 16. století převládají díla antických autorů: Ovidius, Aristoteles, díla právníká – Justinianův kodex – a díla autorů spojených s reformací Erasma a Melancthona. Vzhledem k jejichž již zmíněné novodobé převazbě nemáme ani více informací o jejich původu. Nejstarší tisk pochází z roku 1520.

Většina tisků pochází z druhé poloviny 18. a počátku 19. století a velkou část z nich shromáždil pravděpodobně hrabě Josef (1767–1818). Knihy jsou převážně tištěny v němčině, méně ve francouzštině či latině. Zdá se, že po několika generacích strávených na evropském kontinentu ztratili Wallisové schopnost mluvit anglicky, neboť z tohoto období se žádná kniha v angličtině v knihovně nenachází. Vyskytují se až od poloviny 19. století, stejně jako ve většině šlechtických knihoven, bez ohledu na původ jejich majitelů.

Hrabě Josef je nechvalně proslulý jako původce krachu státních financí v roce 1811. Budišovická knihovna svědčí o tom, že se hrabě tématu financí pečlivě věnoval, protože obsahuje snad největší soubor této literatury v zámeckých knihovnách vůbec. Namátkou můžeme citovat tituly: G. Wehnert: *Über den Geist der neueren französischen Finanzverwaltung* (Berlin, 1812), F. Geier: *Ueber die National und Finanzwirtschaft der Oesterreichischen Monarchie* (Frankfurt, 1806). Zvláštní pozornost věnoval hrabě i zavádění papírových peněz – viz dílo *Versuch zu einer verbesserten Circulation des Papiergeldes...*

Supralibros rodu Thurn-Valsassina-Como-Vercelli

(Regensburg, 1806) nebo spis H. J. Watterotha *Politische Vorlesung über Papiergeld und Bankozettel...* (Wien, 1811). Zajímala ho i otázka lichvy – *Versuch einer Beantwortung der Frage: Was ist Wucher?* (Wien, 1789). Projevoval rovněž zájem o ekonomiku a obchod vůbec; o tom svědčí díla jako F. B. Weber: *Lehrbuch der politischen Oekonomie* (Breslau, 1813) nebo I. M. D. Faumont: *Merkwürdige Schriften von der Freyheit des Handels* (Prag, Wien, 1782). Stejně tak jej zajímal vznikající průmysl – F. W. v. Taube: *Abschilderung der Engländischen Manufacturen...* (Wien, 1777) nebo J. A. Schreyer: *Ueber Commerz, Fabriken und Manufacturen...* (Prag, 1793).

Většina zámeckých knihoven obsahuje potřebnou zemědělskou literaturu, protože jejich majitelé byli většinou na tomto oboru ekonomicky závislí, ale budišovická knihovna zaujímá v tomto ohledu opět jedno z předních míst. Vedle nezbytné Krünitzovy *Encyklopedie* lze uvést např. spisy H. H. Engela *Die Hindernisse in der Landwirtschaft* (Salzburg, 1800), D. G. Begtrupa *Bemerkungen über die englische Landwirtschaft* (Kopenhagen, 1801) nebo dílo J. C. Hirzela *Auserlesene Schriften zur Beförderung der Landwirtschaft...* (Zürich, 1792). V knihovně se nacházejí také knihy tématicky úžeji specializované jako např. díla pojednávající o pěstování ovčí – Ch. A. Wichmann: *Katechismus der Schaafzucht...* (Liegnitz, 1795) či chovu včel – A. Chambon: *Handbuch der Bienenzucht* (Dresden, 1804) a silně zastoupeny jsou také knihy o zahradnictví, zejména pomologii. O hraběti Josefovi je totiž známo, že patřil k nej-

⁴³ Asi 100 tisků bylo v 50. letech omylem včleněno do dačické knihovny.

⁴⁴ TOŠNEROVÁ, Marie – PETR, Stanislav. Rukopisné fondy, cit. d., s. 39, č. 16.

⁴⁵ Agenda Národní kulturní komise. Rukopis je dnes uložen ve zmíněném archivu pod číslem 6084.

Supralibros Anny Schläffgotsch-Salm

významnějším pěstitelům ovoce na Moravě. Jeho zahrada byla zkušební laboratoří, ve které se snažil aklimatizovat nejrůznější stromy i rostliny. Vytvořil také katalog,⁴⁶ který obsahoval 415 druhů jablek, 380 hrušek, 116 švestek a 233 třešní. Z oboru pomologie bychom rádi upozornili alespoň na knihy C. C. L. Hirschfelda *Handbuch der Fruchtbaumzucht* (Braunschweig, 1788), A. F. A. Diela *Ueber die Anlegung einer Obstorangerie in Scherben...* (Frankfurt a. M., 1804) nebo J. W. J. Weissenbrocha *Der kleine Obstbaumgärtner* (Frankfurt am Main, 1800). Hrabě se zabýval také zpracováním ovoce a výrobou dnes opět populárního nápoje cidru (Ch. F. Reuss: *Untersuchung des Cyders oder Apfelweins...*, Tübingen, 1781) i obchodem s ovocem (G. E. Rosenthal: *Die Fruchthandlung...*, Leipzig, 1806). Z obecně zahradnických knih lze uvést např. práci F. G. Dietricha *Der Apotheker Garten...* (Weimar, 1802), spis C. G. Rössiga *Oekonomisch botanische Beschreibung der Rosen...* (Leipzig, 1803) nebo knihu C. Ch. A. Neuenhahna *Handbuch für Gartenfreunde...* (Leipzig, 1803). K přírodovědným titulům patří i díla čistě botanická jako např. známé dílo F. v. Waldsteina a P. Kitaibela *Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae* (Viennae, 1802–1812) nebo spis R. J. Cameraria *Opuscula botanici argumenti...* (Pragae, 1797). Hrabě Josef sbíral pochopitelně též literaturu lesnickou a dřevařskou: J. M. Strube: *Kurze Anleitung zur Forstwissenschaft...* (Koburg, 1791), G. L. Hartig: *Anweisung zur Holzzucht fuer Foerster* (Marburg, 1796) nebo F. G. L. Burgsdorff: *Einleitung in die Dendrologie...* (Berlin, 1800). Zmínit je nutno také výpravné ilustrované knihy z oboru přírodovědy jako je dílo A. Seby *Locupletissimi rerum naturalium thesauri...* (Amstelodami, 1734–1735) nebo práce M. S. Meriana *Histoire*

des insectes de l'Europe (Amsterdam, 1730). Ojedinele se v knihovně setkáme s díly věnovanými chemii: J. N. Jassnüger: *Chymische Versuche* (Wien, 1805). Početnější jsou knihy z oboru matematiky. Připomeňme spis A. G. Kaestnera *Anfangsgründe der Analysis des Unendlichen...* (Göttingen, 1770) a další díla téhož autora, dále práce J. B. Basedowa *Bewiesene Grundsätze der reinen Mathematik* (Leipzig, 1774) nebo B. Bolzana *Beyträge zu einer begründeteren Darstellung der Mathematik* (Prag, 1810).

Vedle hospodářských a přírodovědeckých knih tvoří podstatnou část knihovního fondu právnické publikace a díla o státní správě. Vedle nezbytných sbírek zákonů se setkáváme s teoretickými příručkami, např. J. J. Celly *Ueber Verbrechen und Strafe in Unzuchtsfällen* (Zweibrücken, 1787), B. Schmidta *Principia juris fedualis* (Ingolstadii, 1769) nebo J. F. v. Sodena *Geist der teutschen Criminal-Gesetze* (Dessau, 1782–1783). V knihovně se často vyskytují rovněž díla věnovaná vymahatelnosti práva, tj. knížky o policii, jako jsou např. tyto spisy: F. Gloser: *Von der Polizey überhaupt* (Prag, 1778), nebo J. H. G. Justi: *Grundsätze der Polizey-Wissenschaft...* (Göttingen, 1756), anebo pojednání o vězeních (H. B. Wagnitz: *Ueber die moralische Verbesserung der Zuchthaus-Gefangenen...* Halle, 1785). Řada publikací je věnována problematice státního zřízení a zejména ústavy: C. Glattweg: *Meinungen über die heutige Staats-Verfassung* (Wien, 1789) a J. v. Lichtenstern: *Staatsverfassung der Oesterr. Monarchie* (Wien, 1791). Soubor právnické literatury doplňuje skupina asi 150 právnických disertací ze 17. a 18. století, vesměs ze saských univerzit v Jeně, Halle, Vitemberku, Erfurtu, Lipska, Frankfurtu nad Odrou, výjimečně z Prahy či jiných měst.

Díla historická se omezují většinou na dějiny evropských států. Za všechny uvedme: W. Mitford: *Geschichte Griechenlands* (Leipzig, 1802–1808) nebo J. v. Mueller: *Der Geschichten Schweizerischen Eidgenossenschaft* (Leipzig, 1806–1808). Dochované tituly dokládají nezájem Wallisů o zemi svého původu; o Irsku nalezneme v knihovně pouze jednu publikaci – D. H. Hegewisch: *Uebersicht der irländischen Geschichte* (Altona, 1806).

Součástí budišovické knihovny jsou také četné encyklopedie, včetně prvního vydání d'Alambertovy *Encyclopédie* vydané v Paříži v letech 1751–1780. Z dalších děl lze upozornit např. na spis *Das gelehrte Teutschland* (Lemgo, 1776–1812).

Již dr. Lifka upozornil na soubor hungarik, který svědčí o jejich cíleném shromáždění. Hungarika jsou povětšinou latinská, maďarská jen výjimečně, a věnují se historii Uher (J. Severinus: *Conspectus historiae Hungariae...*, Posonii, 1775, J. Benkö: *Transilvania sive magnus Transilvaniae principatus...*, Vindobonae, 1778) nebo N. Olahi: *Hungaria et Atila sive de originibus gentis regni Hungariae...*, Vindobonae, 1763), právu (M. G. Kovachich: *Codex juris decretalis Ecclesiae Hungariae*, Pestini, 1815) či popisům krajín pod uherským vlivem (S. Wolf: *De vestigiis ruthenorum in Transylvania, Cibinii*, 1802) nebo B. A. Kercselich: *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae...*, Zagrebiae, pol. 18. stol.).

⁴⁶ WURZBACH, Constantin von, cit. d., s. 266. Katalog nebyl vtištěn, v rukopisném fondu Budišovic není a podle sdělení Moravského zemského archivu není ani součástí sbírek této instituce.

Bohemika a moravika se věnují převážně historii země. Vedle obvyklých děl jako jsou práce V. Hájka z Libočan, T. Pešiny z Čechorodu či J. Tannera se setkáme se zahraničním bohemikem Z. T. Juniora *Bellum Hussiticum quo M. Johannis Husii vita, doctrinaeque...* (Francofurti, 1621) nebo kuriózním domácím vlasteneckým dílem V. P. Duchovského *Lucifer lucens...* (Pragae, 1765), v němž je popsán hrob praotce Čecha. Druhou skupinu bohemik tvoří snad kompletní soubor děl F. A. Reusse o minerálních pramenech v českých zemích. Též zmíníme několik knih věnovaných české gramatice.

Ze silesiak lze upozornit na *Atlas Silesiae id est Ducatus Silesiae... ab Homannianis Heredibus...* (Norimbergae, 1750) nebo N. Henelia von Hennenfelda *Silesiographia renovata...* (Wratislaviae, 1704).

V jiných zámeckých knihovnách tolik oblíbené cestopisy nejsou v Budiškovcích příliš četné. Patří k nim např. tyto knihy: J. Bruce: *Reisen nach Abyssinien die Quellen des Nils zu entdecken...* (Erlangen, 1792) nebo J. J. Volkmann: *Neueste Reisen durch Spanien...*, (Leipzig, 1785). Stejně tak militaria netvoří nikterak rozsáhlý soubor, jak by se dalo očekávat; upozornit lze alespoň na dílo L. H. Drummonda von Melfort *Anhandlung von der Cavalerie* (Dresden, 1780–1781).

Z oblasti filosofie nalezneme ve fondu jednak práce věnované logice: spisy C. Tschinka *Elementa logicae* (Olomouc, 1806) nebo J. G. H. Federa *Logik und Metaphysik* (Göttingen, 1790), popř. na řadu děl I. Kanta v pozdějších vydáních, což lze při srovnání s jinými knihovnamy označit za dobovou módu.

Větší zájem projevovali majitelé knihovny o dějiny literatury. V knižní sbírce jsou zastoupena díla jako např.: J. S. Ersch: *Handbuch der deutschen Literatur* (Amsterdam u. Leipzig, 1812) nebo L. Wachler: *Handbuch der allgemeinen Geschichte der literarischen Cultur* (Marburg, 1804–1805). V knihovně lze objevit také a ne zcela obvyklé množství katalogů knihoven a bibliografií, např. *Bibliotheca. Index rariorum librorum bibliothecae Universitatis regiae Budensis* (Budae, 1780–1781), *Verzeichniss typographischer Denkmäler aus dem 15. Jahrhundert...* (Brixen, 1789), *Catalogue des livres de la bibliotheque de M. Pierre Antoine Bolongaro-Crevenna* (Amsterdam, 1789) nebo práci M. Denise *Annalium typographicorum* (Viennae, 1789). K nim nutno připočíst již zmíněné knihovní katalogy hrabat Bünau a Brühla. Velkou část knihovny tvoří také běžná beletrie a poezie konce 18. a počátku 19. století.

Tisky od 20. let 19. století jsou v knihovně zastoupeny v nevelkém množství, zdá se, že touto dobou byla spíše budována knihovna v Moravských Budějovicích. V budiškovické knihovně nalezneme z této doby militaria – např. H. Schmid: *Taktisches Handbuch* (Wien, 1915) a díla biografická – O. Klopp: *Der König Friedrich II. von Preussen...* (Schaffhausen, 1867). Zájem se udržel též o dějiny literatury (K. v. Schroeder: *Indiens Literatur und Cultur...*, Leipzig, 1887) a pokračovala akvizice odborné literatury z oblasti zemědělství (např. J. Pohl: *Landwirtschaftliche Betriebslehre*, Leipzig, 1889). Z doby třetí říše se v knihovně

vyskytla díla prominentního nacisty J. Streichera (např. *Reichstagung in Nürnberg*) z let 1933–1934 vydávaná v Berlíně.

Většina děl z této doby je v němčině, část románové literatury pak ve francouzštině. Od poloviny 19. století výrazně stoupá počet knih (románů) v angličtině, jedná se ovšem výhradně o publikace z lipského nakladatelství Tauchnitz. Akvizice knih tohoto nakladatelství představovaly jistý dobový trend, který lze pozorovat prakticky v každé zámecké knihovně.

Z počátku 20. století pochází menší skupinka knih, asi náhodně vybraných, v češtině.

Fond je doplněn také souborem map a hudebnin, sonát a symfonií z 19. století; jsou to skladby L. Beethovena, J. Haydna, F. Mendelssohna-Bartholdy, F. Liszta, F. Schuberta a R. Schumanna aj.⁴⁷

Seznam použité literatury:

Almanach českých šlechtických rodů. [Brandýs nad Labem]: Martin, 1996–2011. 9 sv.

Allgemeine deutsche Biographie. Leipzig: Duncker & Humblot, 1875–1912. 56 sv.

BARTOŠ, František Michálek. *Soupis rukopisů Národního musea v Praze*. V Praze: Melantrich, 1926–1927. 2 sv.

BOGENG, Gustav Adolf Erich. *Die grossen Bibliophilen. Geschichte der Büchersammler und ihrer Sammlungen*. Leipzig: E.A. Seeman, 1922. 3 sv.

Gothaisches Genealogisches Taschenbuch. Gräfliche Häuser. 1826–1942.

Gothaisches Genealogisches Taschenbuch. Freiherrliche Häuser. 1848–1942.

HEJNOVÁ, Miroslava. Několik poznámek k problematice struktury a obsahu Fischerova katalogu anglických tisků. *Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků*, 1987, č. 4, s. 370–395.

HERGENRÖTHER, Josef – KAULEN, Franz. *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1882–1903. 12 sv.

HOLZMANN, Michael – BOHATTA, Hans. *Deutsches Anonymen-Lexikon 1501–1850*. Hildesheim: G. Olms, 1961. 4 sv.

Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a Slezsku. [Sv.] 1 Jižní Morava. Praha: Svoboda, 1981. 364 s.

KNEIDL, Pravoslav. Zámecké knihovny. In *Knihovna Národního musea v Praze*. Praha: Národní museum, 1959, s. 122–156 s.

KNESCHKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon*. Leipzig: Verlag Friedrich Voigt, 1859–1870. 9 sv.

Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků, 1925–1967.

LIFKA, Bohumír. *Knihovny státních hradů a zámků*. Praha: STN, 1954. 26 s.

LIFKA, Bohumír. Zámecké a palácové knihovny v Čechách. Přehled historicko-topografický. *Český bibliofil* 6, 1934, s. 39–54.

⁴⁷ TURKOVÁ, Helga, Budiškovice, cit. d., s. 51.

LIFKA, Bohumír. Zámecké knihovny v Dačicích. In *Dačice, státní zámek, město a okolí*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství pro Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1960, s. 17–19.

MAŠEK, Petr. Tschechische Republik. Schloßbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag. In *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Band II. Redaktion Claudia Blum und Matthias Bauer. Register von Karen Kloth. Hildesheim, Zürich, New York: Olms-Weidmann, 1997. 309 s.

MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Praha: Argo, 2008–2010. 2 sv.

MAŠEK, Petr. Zámecká knihovna Kolečovice. *Zprávy památkové péče*. 63, 2003/2, s. 128.

MAŠEK, Petr. Zámecká knihovna Nové Zámky. In *Libri magistri muti sunt*. Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 2013, s. 215–232.

MÜLLER, Hermann Alexander – SINGER, Hans Wolfgang. *Allgemeines Künstler-Lexikon*. Frankfurt am Main: Literarische Anstalt Rütten & Loening, 1921. 5 sv.

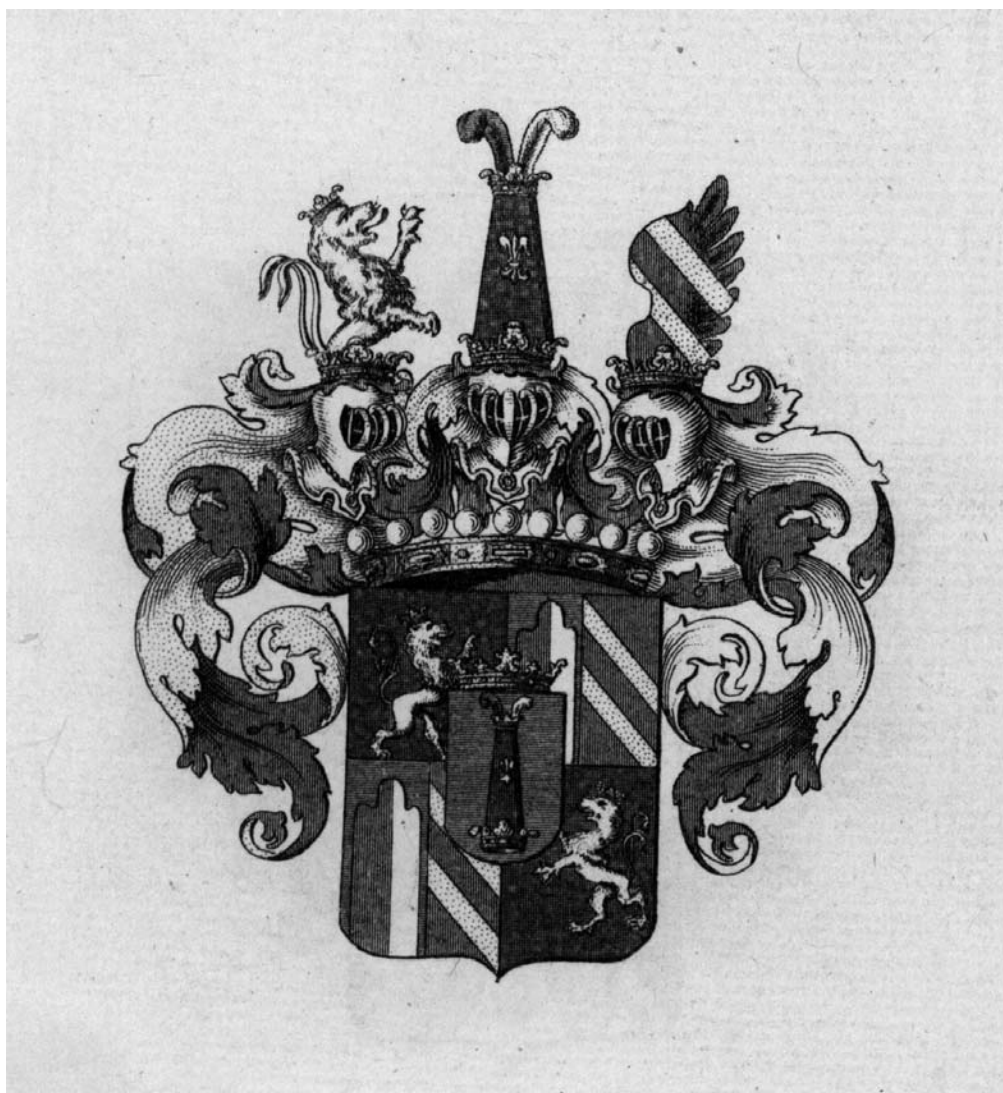
STRÁNSKÝ, Vilém. Neznámé knihovny na moravských zámcích. *Marginálie*, roč. XVI, č. 1, 1942, s. 1–8.

TOŠNEROVÁ, Marie – PETR, Stanislav. *Průvodce po rukopisných fondech v České republice*. Sv. 1. Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven. Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 1995. 208 s.

WARNECKE, Friedrich. *Die deutschen Bücherzeichen (Ex-libris) von ihrem Ursprunge bis zur Gegenwart*. Berlin: Stargardt, 1890. 255 s.

WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon der Kaiserthums Oesterreich*. Wien: Verlag der Universitäts-Buchdruckerei von L. C. Zamarski, 1856–1891. 60 sv.

ZIMMERMANN, Eduard. *Bayerische Kloster-Heraldik*. München: Selbstverl., 1930. 218 s.

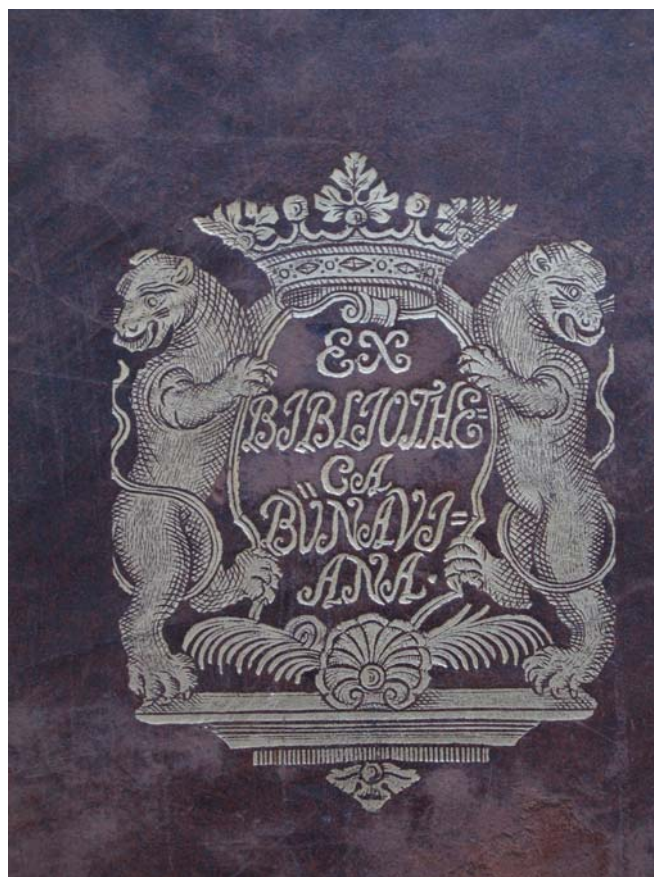

Erb hrabat Wallisů z Karighmainu

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Supralibros Heinricha hraběte z Bünau (přední deska)

Supralibros Heinricha hraběte z Bünau (zadní deska)

Supralibros kláštera v bavorském Ettalu